

Roman Heck

**POSIEDZENIE POLSKO-CZECHOSŁOWACKIEJ KOMISJI HISTORYCZNEJ
W GDAŃSKU W DNIACH 5—7 IX 1974**

Doroczne posiedzenie Polsko-Czechosłowackiej Komisji Historycznej obradujące w Gdańsku poświęcono problematyce szeroko pojętych migracji w XIX i XX w. i ich roli w dziejach narodów czeskiego, słowackiego i polskiego. Otworzył je instryktywny, wszechstronny referat dr B. Pitronovej z Instytutu Śląskiego Czechosłowackiej Akademii Nauk w Opawie pt. *Migracje a rozwój demograficzny ziem czeskich w epoce kapitalizmu (do powstania niepodległej Czechosłowacji)*. Autorka przedstawiła zwięźle literaturę tematu, a następnie scharakteryzowała nierównomierności rozwoju gospodarczego w Czechach, które wpływały w dużej mierze na ruchy migracyjne zarówno wewnętrzne, jak i emigrację zewnętrzną. Wskazała także na wysoką gęstość zaludnienia Czech w połowie XIX w. jako na jedną z ważnych przyczyn emigracji zewnętrznej. Tradycyjnym ośrodkiem przyciągającym masowo Czechów był Wiedeń, gdzie w latach osiemdziesiątych 1/3 mieszkańców pochodziła z ziem czeskich. Emigracja z Czech do Stanów Zjednoczonych przybrała bardzo wcześnie wielkie rozmiary, tak że w połowie XIX w. przybysze z tego kraju stanowili przeciętnie około 3/4 imigrantów z wszystkich ziem monarchii austriackiej. Interesującym odcinkiem referatu była jego partia poświęcona emigracji czeskiej na Wołyń, która doprowadziła do tego, że w 1901 r. znajdowało się tam 108 osad czeskich, a w 1931 r. na należącej wówczas do Polski części Wołynia mieszkało około 31 tys. Czechów. W ramach migracji wewnętrznych w Czechach główną rolę odgrywał napływ robotników do rozwijających się okręgów górniczych Ostrawy i Mostu oraz inteligencji do Pragi. Specyficznym pod względem imigracji był rejon Ostrawy, gdzie osiedlali się masowo ludzie spoza ziem czeskich, w pierwszym rzędzie z Galicji. Część tych Galicjan w latach dwudziestych XX w. powróciła do Polski, a miejsce ich zajęli Słowacy. Do typowych rejonów, które ludność opuszczała, należały: południowe Czechy, południowe Morawy, wschodnie Czechy i Jeseniki. Liczba emigrantów z Czech na przełomie XIX i XX w. wzrastała, chociaż zmniejszył się procent ludzi emigrujących do krajów bardziej odległych. Instruktywne są dane na temat wpływu nowych warunków życia na obczyźnie na stan biologiczny środowisk emigracyjnych w XIX i w początkach XX w. Dzieci emigrantów w Ameryce były rośljejsze od ówczesnych dzieci czeskich, dzieci emigrantów w Wiedniu niższe.

Drugi referat czeski przygotowany przez doc. A. Grobelnego z tego samego Instytutu w Opawie nosił tytuł *Robotnicze związki zawodowe a problemy emigracji przed rokiem 1914*. Jego podstawą były w głównej mierze materiały prasowe. Wskazano w nim na realistyczne podejście prasy robotniczej, która zwalczała próby burżuazji czeskiej chcącej za pomocą ideologii narodowej i straszenia złymi warunkami na obczyźnie zahamować odpływ siły roboczej z kraju. Przedstawiono też cały wachlarz spraw poruszanych w tejże prasie, jak stosunek czeskich emigrantów-robotników do proletariatu w nowych miejscach zamieszkania, kwestie ograniczeń prawnych skierowanych przeciw emigrantom, postawę socjaldemokracji niektórych

krajów wobec przybyszów itd. Na uwagę zasługują występujące w owej prasie hasła internacjonalistyczne i dążenia do włączenia robotników czeskich do wspólnej walki klasowej wraz z proletariatem miejscowym oraz troska o położenie materialne i rozwój kulturalny emigrantów.

W trzecim referacie dr H. Janowska z Instytutu Historii w Warszawie przedstawiła problem *Polska emigracja zarobkowa przed I wojną światową i w latach międzywojennych*. Omówiła w nim m. in. późniejsze włączenie się wychodźstwa z Polski w ogólny nurt migracji europejskich i następstwo tego zjawiska — przewagę emigracji robotniczej nad osadniczą. Wskazała na współdziałanie czynników odśrodkowych (wyrzucających ludzi z ich dawnych miejsc zamieszkania) z dośrodkowymi (ściągającymi ich do innych ośrodków). Scharakteryzowała główne skupiska emigracji polskiej. Mocno wyeksponowała cezurę 1919 r. w dziejach emigracji i życiu skupisk emigracyjnych, wynikającą z powstania niepodległego państwa polskiego, usiłującego nadać ruchowi emigracyjnemu formy zorganizowane i utrzymywać związki z Polakami na obczyźnie.

Wreszcie dr E. Jakešová z Instytutu Historii Zagranicznych Słowaków przy Macierzy Słowackiej w Bratysławie wygłosiła referat *Emigracje ze Słowacji do USA i Kanady do II wojny światowej*. Podkreśliła w nim, że emigracja słowacka była późniejsza od czeskiej, ale na skutek zacofania gospodarczego Słowacji bardziej intensywna. Emigracja kanadyjska następowała często jako emigracja wtórna — przenoszenie się Słowaków osiadłych uprzednio w USA do Kanady. Słowacy potrafili rozwinąć na półkuli zachodniej własne życie organizacyjne i kulturalne, przy czym ośrodki w USA były mocniejsze i patronowały skupiskom kanadyjskim. Główną bazę wychodźstwa do Ameryki stanowiły wschodnie rejony Słowacji.

W dyskusji doc. S. Potocki z Instytutu Bałtyckiego w Gdańsku poruszył sprawę częściowego odpływu ludności niemieckiej z ziem polskich po I wojnie światowej i wpływu tego zjawiska na zmniejszenie się wychodźstwa z naszego kraju. Dr H. Janowska nie była jednak skłonna przypisywać temu odpływowi jako czynnikowi hamującemu emigrację Polaków zbyt wielkiego znaczenia. Prof. G. Labuda z Poznania podkreślił rolę ośrodków emigracyjnych w życiu narodowym i politycznym wszystkich trzech narodów przed I wojną światową i w czasach jej trwania. Rola ta była szczególnie mocna u Słowaków. Prof. L. Holotik z Bratysławy postulował uzupełnienie referatu dotyczącego Czech danymi z okresu międzywojennego.

Zgodnie z tradycją w czasie posiedzenia wygłoszone zostały referaty informacyjne o najnowszych postępach nauki historycznej: w Polsce — przez dra A. Wierzbickiego z Instytutu Historii PAN w Warszawie i w Słowacji — przez doc. M. Kucherę z Uniwersytetu w Bratysławie. Obradom naukowym odbywanym w siedzibie Gdańskiego Towarzystwa Naukowego przewodniczyli profesorowie: L. Holotik, G. Labuda i R. Heck.

W czasie dwu posiedzeń organizacyjnych odbytych w Gdańsku i w Malborku omówiono współpracę ośrodków uniwersyteckich czeskich i słowackich z uniwersytetami polskimi, stan i potrzeby publikacji na tematy polskie w Czechosłowacji i czeskie oraz słowackie w Polsce, a także potrzebę intensyfikacji wzajemnego recenzowania ważniejszych wydawnictw historycznych. Prof. R. Heck przedstawił plan pracy Komisji na następne lata poświęcony zagadnieniom historiografii i świadomości historycznej w Polsce i Czechosłowacji od czasów średniowiecza do współczesności. Gościnne środowisko gdańskie urządziło dla uczestników obrad dwie atrakcyjne wycieczki: do portu w Gdyni i zamku w Malborku. Świetne lokalne warunki organizacyjne i przyjazną opiekę zapewnił Komisji pełniący rolę miejscowego gospodarza prof. E. Cieślak.